

להזרזת נתן

גליון ק"ב (שנה ג') ◊ פרשת נח ◊ חודש חשוון שנת תשפ"ד

שיח מזהר"ן

פנינים מספר
"שיחות מלוא מלכה"

הגה"ק רבי יהודה מודערן זי"ע ד' מרחשון תרנ"ד

היה מגדולי תלמידי זקני החתם סופר זי"ע. נולד בפרעשבורג ואח"כ התגורר בסיגעט, ונשא את בת בנו של הגה"ק רבי יהודה כהנא זי"ע בעמח"ס קונטרס הספיקות זי"ע. היה גאון אדיר וחיבר הגהות וחידושים על חושן משפט בספר "תרומת הכרי" שחיבר זקינו בעל קונטרס הספיקות, גם חיבר ספר "פרי העץ" על התורה. וכותב בהקדמה, שלמד אצל החתם סופר בהיותו "בר תמנין שנין". ומובא שהחת"ס היה מחזיקו על ברכיו בעת השיעור בישיבה מרוב חביבותו אליו. פעם אחת בא ת"ח אחד לפני החת"ס לבקש ממנו הורמנא היתר הוראה, והחת"ס אמר להת"ח שיבחון את הילד היושב על ברכיו בשו"ע יו"ד, והת"ח הוא לקח ספר שולחן ערוך ובחננו, והילד הרצה לפניו בעל פה את כל השו"ע בבקיות נפלאה, ואמר הילד להת"ח בדרך מליצה, הנה הנכם באים לבקש הורמנא מהחת"ס ואתם נבחנים בפנים, ואילו אני אמרתי בפניכם את השו"ע בעל פה ובודאי מגיע לי הורמנא. הגאון רבי יהודה זי"ע לא הסכים לנהוג ברבנות בשום אופן, והיה עשיר גדול בבחינת תורה וגדולה במקום אחד.

שמעתי פעם שהחת"ס רצה לקחתו לחתן בעבור אחת מבתותיו כי היה עליו גדול ומפורסם, אבל כיון שאביו היה עשיר גדול ולבסוף ירד מנכסיו, וחשש החת"ס שרבי יהודה מודערן ישמש ברבנות עקב זאת ויצטרך לבריות, וידוע שהחת"ס לקח לבנותיו חתנים שהיו בעלי בתים ולא רבנים, כי החת"ס לא רצה ליהנות משל אחרים, ולקח רק גבירים ובעלי בתים תלמידי חכמים. והחת"ס עצמו לא רצה לשמש ברבנות, ובימי בחרותו שהה לבאסקאוויץ, וראש הישיבה דשם היה הגה"ק בעמח"ס מחצית השקל זי"ע, והמחצית השקל הציע שידוך להחת"ס מעיר אחרת, ודיברו בנייהם שהחת"ס יסע לעירו של אותו יהודי ושם יגמרו את השידוך, והחת"ס נסע לשם וחזר כעבור יומיים לבאסקאוויץ, והמחצית השקל בירכו בברכת מזל טוב לרגל השידוך, ואמר החת"ס שאינו צריך לברכו כי השידוך לא נגמר, משום שהיהודי אמר לו שילמד במשך שלש שנים והוא יפרנסו בזמן זה, ואח"כ ישמש ברבנות ויתפרנס משל אחרים, וכשמוע החת"ס את דבריו ברח ממנו וחזר לכאן, כי איננו רוצה להיות רב בשום אופן, והמחצית השקל התרעם ע"ז שהחת"ס ביטל את השידוך, ואמר לו שלא יעזור לו כלום ויהיה מוכרח לשמש ברבנות שלא בטובתו. ובתחילה חשב החת"ס להיות חייט לתקן בגדים, וכבר למד את המלאכה אצל חייטי העיר, אבל לבסוף לא הצליח בזה, ושלא בטובתו הלך לשמש ברבנות, ואמר החת"ס שהקללה שקיללו המחצית השקל באותה שעה, חלה עליו ונעשה רב בעל כרחו. עכ"פ החת"ס עצמו לא רצה להיות רב, וע"כ לא לקח לבנותיו חתנים שישמשו ברבנות, רק לקח גבירים ובעלי

המשך בעמוד הבא

תורת נתן

פנינים על המועדים
מספרי "להורות נתן"

טעם הדורשים לגנאי
שלא יבוא לידי גאווה

נח איש צדיק תמים הוה
בְּדַרְתָּו (ו, ט). פירש"י יש דורשים אותו לגנאי, לפי דורו היה צדיק ואילו היה בדורו של אברהם לא היה נחשב לכלום.

וצ"ב מכיון שאפשר לדרשו לשבח אמאי ידרשוהו לגנאי, הלא הוה דן את כל האדם לכף זכות. ועוד הלא התורה העידה עליו שהיה איש צדיק תמים בדורותיו ואיך שייך לדרשו לגנאי.

אולם כונת הדורשים לגנאי היתה לטובתו של נח, כי אחרי ששמע שהשי"ת מעיד עליו שהוא איש צדיק תמים לדורותיו, הלא יכול לבוא לידי גאווה וגודל לבב על צדקתו, וע"כ הטילו ספק בלבו ע"י שדרשו לדורותיו שרק בדורו הוא צדיק, נמצא שאדרבה דברי השי"ת היו לו לתוכחה שרק בדורותיו הוא צדיק. ונח ידע ממאמר השי"ת כי אחז"ל שנח למד תורה (ושם כתיב נח איש צדיק תמים וגו').

נח ובניו חייבו את הדור - שיכולים להישאר צדיק
אף בין הרשעים

אֱלֹהֵי תוֹלְדֹת נֹחַ וְגו' (ו, ט). במדרש (ל' ג'), כל מקום שנאמר אלה פסל את הראשונים כאן פסל דור המבול.

יל"פ דאחז"ל (יומא לה) הלל - מחייב עניים, רבי אלעזר בן חרסום - מחייב עשירים. וכמו כן בימי דור המבול טענו שאי אפשר שישארו צדיקים כי המיעוט נגור בתר רובא, ואדם נמשך בדעותיו אחר סביביו, וכמש"כ הרמב"ם (פ"ו מהלכות דעות). ולכאורה זו הַצְדָּקָה טובה. ברם מדחזינן שנח ובניו נשארו צדיקים, זה מוכיח כי מי שרוצה להיות צדיק נשאר בצדקתו אף בין הרשעים, וא"כ נח ובניו חייבו את כל הדור, והיינו אלה פסל את הראשונים, שהם פסלו

את דור המבול וחייבום.

ב' חלקים במצוות כיבוד אב - לכבדו - ושלא לבזותו

וַיִּקַּח שָׁם וַיִּפֶּת אֶת הַשְּׂמֵלָה וַיְשִׂימוּ עַל שָׂכְמוֹ שְׂנֵיהֶם וַיִּלְכוּ אַחֲרֵיהֶּנּוּ (ט, טז). פירש"י לימד על שם שנתאמן במצוה יותר מיפת לכך זכו בניו לטלית של ציצית ויפת זכה לקבורה לבניו וחם שבזה את אביו נאמר בזרעו (ישעיה כ, ד) כִּן יִבְהַה מִלְּךְ וְגו'.

י"ל דהנה בישראל איכא שתי מצוות, חדא לכבד אביו ועוד שלא לבזותו, וכמש"כ בתשו' הריב"ש (סי' ר"ט) בשם הראב"ד דאע"ג דהאב שמחל על כבודו ה"ז מחול מ"מ על בזיונו אינו יכול למחול. והנה לענין אם בן נח מצווה על כיבוד אב, נראה דעל כיבוד אינו חייב דהתורה לא ניתנה אלא לישראל, אבל שלא לבזות אביו הרי זה דבר שהשכל מחייב וגם ב"נ אסור לבזות אביו.

והנה שם שנתאמן במצוה והתכוין לקיים מצות כיבוד אב, ולא רק להצילו מבזיון אלא גם לכבדו, ונמצא שקיבל על עצמו מצות כיבוד, לכן זכו בניו לטלית של מצוה שהוא מצוה בקום ועשה. אבל יפת שלא נתאמן למצוה אלא שרצה להציל מבזיון, נמצא שלא התכוין לקיים מצות כיבוד אלא להציל מבזיון, לכן זכו בניו לקבורה שהוא הצלה מבזיון כמבואר בסנהדרין (מז:).

והנה רש"י ז"ל פירש דבשביל שנתאמן שם במצוה לכן זכו בניו לטלית של מצוה, והיינו טלית נגד השמלה. ומכאן משמע קצת דאיכא מצוה בגוף הטלית, דאם ליכא מצוה אלא בציצית בלבד וכמש"כ בתשו' אבני נזר (יו"ד סי' קמ"א, אבהע"ז סי' פ"א), א"כ ליכא מדה כנגד מדה דהמצוה עשה בשמלה ואילו השכר שהוא הטלית אינו מצוה. ועיין בס' להורות נתן ספר שמות (ס"פ פקודי) בזה.

יפה נדרשת

ומעתה י"ל שאברהם עשה מלאכה ביום שישי ובלילה לא עשה מלאכה, וגם ביום שבת לא עשה מלאכה, ובמוצאי שבת עשה מלאכה, והשתא ממ"נ אם היה לו דין ישראל קיים מצוות שביתת שבת, שהרי לא עשה שום מלאכה בשבת של ישראל, ואם היה לו דין ב"נ נמצא שלא שבת כלל, שהרי ביום שישי עשה מלאכה, א"כ מותר לו לנוח בלילה, ובמוצ"ש עשה מלאכה, א"כ היה מותר לו לנוח ביום שב"ק עכ"ל ד.

ברם יש להעיר מהא דאיתא בחולין (פג) שדרשו בפסוק (אמור כב, כח) אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד, ואמרין התם דאם שחטו את האם בלילה ואת בנה ביום שלאחריו ג"כ אסור, דילפינן מהאמור במעשה בראשית שנאמר ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד, דלילה ויום חד יומא ניגהו עיי"ש. הרי בקודם מתן תורה כבר היה הסדר של קודם לילה ואח"כ יום ואכמ"ל.

איך שמר אברהם אבינו שבת והרי בן נח ששבת חייב מיתה

וְיֹום וַלְיָלָה לֹא יִשְׁבְּתוּ וְגו' (ה, כג).

אגב אורחא נזכיר כאן את שיטתו הנודעת של הגה"ק ההפלאה זי"ע א שקודם מתן תורה נהגו שקודם יום ואח"כ לילה, וזוה מיישב קושיית העולם אדברי הגמ' (קידושין פב) שקיים אברהם אבינו את כל התורה כולה עד שלא ניתנה וכו', וקשה איך שמר שבת הא קיי"ל (סנהדרין נח) עכו"ם ששבת חייב מיתה שנאמר וְיֹום וַלְיָלָה לֹא יִשְׁבְּתוּ וְגו' והרי היה לו דין בן נח קודם מתן תורה, ומיישב ההפלאה עפ"י דבריו הנ"ל, דהנה בישראל קודם לילה ואח"כ יום כדכתיב (בראשית א, ה) ויהי ערב ויהי בוקר, משא"כ בבן נח קודם יום ואח"כ לילה כדכתיב (נח ה, כב) וישבת ולילה לא ישבותו, וא"כ עכו"ם אסור לו לשבות ולקוח יום ואח"כ לילה, אבל לילה ואח"כ יום מותר דכתיב יום ולילה, היינו יום ואחריו לילה.

(מוצ"ש"ק מברכין אדר שנת תשס"ד)

אם ראוי לחתן לומר 'ויהי נועם' ואתה קדוש במוצאי שבת, כיון שהוא אסור בעשיית מלאכה בכל ז' ימי המשתה

יקרתו הגיעני, וע"ד השאלה אם ראוי לחתן לומר ויהי נועם ואתה קדוש במוצאי שבת, כיון שהוא אסור בעשיית מלאכה בכל ז' ימי המשתה, וכמו שאין אומרים ויהי נועם במוצאי שבת אם חל יום טוב באמצע השבוע.

הנה לא מצינו דין זה בפוסקים, וממילא מזה עצמו ראה שגם חתן יאמר ויהי נועם, דהרי היא מילתא דשכיחא והווי להו להפוסקים לכתוב כן. והטעם י"ל עפ"י המבואר בירושלמי, והובא ברא"ש תענית פ"ק (ג ב), דהא דאין מזכירין גשמים בליל חג האחרון של סוכות, כיון דכבר עברו ימי החג ואין הגשמים סימן קללה והיה ראוי שיתחיל מיד בערב, ומשני לית עמא תמן, כלומר אין כל העם מצויין בערב בבית הכנסת נמצא זה מזכיר וזה אינו מזכיר והיו אגודות אגודות עיין שם. והב"ח (או"ח סי' רצ"ה) כתב, דמהאי טעמא אין אומרים בכל מוצאי שבת ואני זאת בריתי, דכיון דבליל ט' באב אין אומרים שלא יהא נראה כמקיים ברית על הקינות, לכן גם בכל ימות השנה אין אומרים כדי שלא יהא חלוק ליל מוצאי שבת דכל השנה מליל ט' באב, דאם יהו מתחילין לומר בכל מוצאי שבת ואני זאת בריתי יבוא כל יחיד המתפלל בביתו בליל ט' באב, ג"כ להתחיל ולומר ואני זאת בריתי, על כן כדי שלא יהא הדבר חלוק, זה מזכיר וזה אינו מזכיר, השוו מדותיהם, וכמו שאמרו בירושלמי הנ"ל כדי שלא יהא דבר מעורב ביניהם, זה מזכיר וזה אינו מזכיר עיין שם.

הרי דאינו ראוי שיעשו אגודות אגודות, וא"כ אינו ראוי לחתן שיפרוש מן הצבור ולא יאמר ויהי נועם, כדי שלא יהיו אגודות אגודות...

ומכל מקום לא מצינו בפוסקים שחתן לא יאמר ויהי נועם, ונראה הטעם עפ"י המבואר בפתחי תשובה אהע"ז (סי' ס"ד סק"א) בשם תשו' פרח מטה אהרן (ח"ב סוס"ס ה), בשותפין שיש להם חנות, והאחד מהם הוא חתן, דמותר להשוות

השני לפתוח את החנות בתוך ז' ימי המשתה של החתן ולישא וליתן, ולא דמי לאבל דאסור בכהאי גוונא (וכו"ד סי' ש"פ סכ"א), דבחתן לא אסרו עשיית מלאכה אלא להחתן עצמו כי הוא דומה למלך, אבל לאחרים מותר להתעסק בממונו ולעשות מלאכתו עיין שם, והנה לפי זה שפיר אומר גם החתן ויהי נועם וגו' ומעשה ידינו כוננה עלינו, דאף שאינו עושה מעשה בידיים ממש, מכל מקום נכסיו צריכין להצלחה שהרי נושאים ונותנים בממונו ועסקיו, ואינו דומה להיכי שיש יום טוב באמצע השבוע דאז גם אחרים אסורין לעשות מלאכתו.

ובלא"ה הרי כתב בס' ברכי יוסף (או"ח סי' רצ"ה ס"א), שראה לקצת גדולי הדור שאף שלא היו אומרים עם הצבור ויהי נועם במוצאי שבת כשחל יום טוב באמצע השבוע, מכל מקום הם היו אומרים בלחש ויהי נועם כדרך שאומרים כל מוצאי שבת, ואמרו רבנן בטעמא כי על דרך האמת מוכרח אמירת ויהי נועם בכל מוצאי שבת שהוא חול ואף שיהא יום טוב באמצע השבוע, ועיין בס' כף החיים שם, מה שהביא בשם האר"ז"ל בטעם אמירת ויהי נועם, וא"כ ודאי שגם חתן יכול לומר ויהי נועם, כיון דעפ"י הסוד יש מקום לומר גם כשחל יום טוב באמצע השבוע.

ועל דרך אגדה יש להוסיף, דהא כתב הטור או"ח (סי' רצ"ה) שנוהגין לומר ויהי נועם במוצאי שבת לפי שהוא מזמור של ברכה שבו בירך משה לישראל בשעה שסיימו מלאכת המשכן - והובא ברש"י (פ' פקודי ל"ט מ"ג) שבירכם משה יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידכם ויהי נועם וכו' עיין שם - והנה אמרו חז"ל (סוטה ז' א) איש ואשה זכו שכינה ביניהן עיין שם, נמצא דחתן וכלה בז' ימי המשתה מקיימים את ביתם שיהא משכן להשראת השכינה, והרי בהקמת המשכן בירך משה את ישראל בברכת ויהי נועם ה' וגו' ומעשה ידינו כוננה עלינו, שתשרה שכינה במעשה ידכם, וא"כ ודאי זנכון שגם החתן יאמר ברכה זו כדי שיוכה שבינתו יהא בחינת משכן מקום השראת שכינה, והרי ברכה זו של ויהי נועם עיקרה נאמר על המשכן. (שו"ת להורות נתן חלק יג סימן קט)

המשך "שיח מותר"ן

בתים שעל ידם לא יצטרך לבריות.

זכיתי בשבוע שעבר להשתטח אצל ציון קדשו של זקני רבינו החתם סופר ז"ע הטמון בפרעשבורג, וסביבותיו טמונים כמה גאוני עולם ז"ע, והרשעים רצו לפנות את הקברים הללו ושילמו להם כופר גדול שישאירו כמה קברים יחידים. וטמונים שם הגאונים הקדושים, רבי משולם איגרא [מטיסמעניץ], רבי עקיבא איגר ראשון ז"ע בעמח"ס משנת דברי עקיבא, רבי מרדכי מוכיח, רבי דניאל פרוסטיץ ראב"ד פרעשבורג, שהשתדל מאד שהחת"ס יתקבל לרבנות בפרעשבורג, וידוע שהוא היה מהשדכנים ששידכו את החת"ס אצל זקני רבינו עקיבא איגר ז"ע. ומספרים שכשהציעו את השידוך לפני החת"ס אמר שבודאי לא יסכים רע"א להשידוך כי לא

ירצה לקחת לבתו חתן עם הארץ, וכשהציעו את השידוך לפני רע"א אמר שבודאי לא יסכים החת"ס להשידוך כי לא ירצה לקחת בת עם הארץ לו לאשה, וכשמוע רבי דניאל פרוסטיץ את הדברים, נענה ואמר בדרך צחות, אם כן טוב הדבר עד מאד, כי שני עמי הארצות ישתדכו ביניהם, ואכן לבסוף נשתדכו ביניהם. עוד מציבה ראיתי שם, רבי נטע מצאנו, ועל מצבתו נכתב שהיה לומד את כל הש"ס תלמוד בבלי ותלמוד ירושלמי מידי שנה בשנה, והיה גאון שלא התפרסם כל כך.

גם זכיתי להיות בעיר הגדולה לאלקים "ניקלשבורג" שבבית החיים שבתוכה ספונים חלקת מחוקק הגאונים הקדושים, הרבי ר' שמעלקא מניקלשבורג, רבי מרדכי בנעט שהיה רב המדינה, הגאון בעמח"ס שו"ת צמח צדק שהיה תלמיד הב"ח, ויש אומרים

שיום פטירתו הוא בא' חשון, אבל כשהייתי אצל מצבת קבורתו ביום ער"ח חשון האי שתא, ראיתי שנכתב שם שיום פטירתו הוא בחודש טבת. וכשזוכים להיות על קברי הצדיקים בוודאי ניחא להו לאותם הצדיקים שבאים להשתטח אצל קבריהם, כדי לעורר עלינו זכות אבות ויושר יליצו בעדינו חיות אש, והם עומדים לפני כסא הכבוד ומבקשים מאת השי"ת להשפיע חסדים ורחמים על בני ישראל אהוביו. וגם יש תועלת גדולה בזה שבאים להתפלל אצל הקברים, כי הגויים המתגוררים במקומות הללו אינם משגיחים כראוי על שלימות המצבות ושמירתם, כי חושבים שאין לאיש צורך בהם, אבל כשרואים הגויים הערלים שבאים יהודים להתפלל שם, אזי הם שומרים את המקומות המקודשים הללו.

(מוצ"ש"ק מברכין מרחשון שנת תשנ"ב)

דבר בעתו

דברי חיזוק מרבינו ז"ע שנאמרו בתום מלחמת המפרץ

נובא להגל ימי מלחמה שאנו נמצאים כאן בארץ הקודש

הנה ראינו קעת עין בעין, כאשר שונאי ישראל שלחו בליסטראות על ארץ ישראל רח"ל ארבעים חסר אחת, וכל אלה המתגאים בכוחי ועוצם ידי, לא יכלו לעשות כלום למנוע את זה, והסתגרו בחדריהם בחשבם שזה יועיל. והנה ראינו חסדים גלויים של הקב"ה, לא בכוחם של אנשי כוחי ועוצם ידי, אלא בזכותם של לומדי תורה ומחזיקיה, וכאמרם בסנהדרין (דף): חובל עול של סנחריב מפני שמנו של חזקיהו שהיה דולק בבתי כנסיות ובתי מדרשות, מה עשה, נעץ חרב על פתח בית המדרש ואמר כל מי שאינו עוסק בתורה ידקר בחרב זו, בדקו מדן ועד באר שבע ולא מצאו עם הארץ, מגבת ועד אנטיפרס ולא מצאו תינוק ותינוקת איש ואשה שלא היו בקיאים בהלכות טומאה וטהרה. ולכאורה יש לתמוה, אמאי הוצרך חזקיהו המלך לנעוץ חרב בפתח בית המדרש, ומה ענין חרב זו, ברם כיום שראינו שבמלחמה זו רק כח התורה הגין עלינו, יתפרש הדבר כמין חומר, שחזקיהו המלך ביקש להראות לבני ישראל בצורה ברורה ביותר, אם אתם רוצים להינצל מפני חיילותיו של סנחריב, הברירה בידיכם לעסוק בתורה וזכותה מונא ומצאל, וכל מי שלא יעסוק בתורה, אזי ידקר בחרב זו, היינו שזו תהיה המציאות ולא בתורת עונש, כי רק מי שדבוק בתורת ד' הוא ינצל מכל המזיקים.

העצה הטובה ביותר להינצל מכל המלחמות ומסכנת החרב - להיות עמלים בתורה צאו וראו מה כתיב בתורה הקדושה - "אם בְּחֻקֹתַי תֵּלְכוּ וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ

וגו' וְנִתְּתִי שְׁלוֹם בְּאָרְצְךָ וְשָׁכַנְתָּם וְאֵין מִחְרִיד וְגו' וְחָקֵב לֹא תַעֲבֹר בְּאָרְצְכֶם". השי"ת נתן לנו את העצה הטובה ביותר להינצל מכל המלחמות ומסכנת החרב, כפי שרש"י כותב שם, "שתהיו עמלים בתורה". כבר אמרתי זאת כמה פעמים, דבגמ' קידושין (מ) אמרו, אין תחילת דינו של אדם אלא על דברי תורה. פירש"י, ליום הדין תחילת תביעות שעליו מפני מה לא עסקת בתורה. וכן פסק המחבר בשו"ע (יו"ד סי' רמ"ו ס"ט) תחילת דינו של אדם על תלמוד תורה וא"כ על שאר מעשיו. ובאמת יש להתפלל, אמאי הביא המחבר בשו"ע ענין זה, שהרי אין דרכו להביא אלא הלכות פסוקות הנוגעות למעשה, והרי הא דתחילת דינו של אדם על תלמוד תורה, נוגע רק לדיני שמים, אבל עצם החיוב לתלמוד תורה כבר כתב המחבר מקודם. ונראה, דכאן יצא המחבר מרן ה"בית יוסף" ז"ע מגדרו, וכתב גם מה שאינו הלכה לשמעשה, כי מצות לימוד התורה חשיבותה גדולה כל כך שהארץ בו את הדיבור כדי לעורר את הלבבות, ועל כן הודיע כי הוא ראש לכל התביעות שעל האדם...

לכן הבה ונתחזקה יחדיו בצוותא חדא, ומכאן תצא הקריאה לכל המסובים בסעודה זו, את אשר ישנו פה ואת אשר איננו פה, כולם כאחד להתלכד ביחד לבוא להשתתף בקביעות בשיעורי תורה השווים לכל נפש, ועל ידי זה בודאי נזכה לכל הברכות האמורות בתורה שהזכרנו לעיל, ואף יקורב בזה הגאולה השלימה בביאת משיח צדקינו הגואל האמיתי במהרה בימינו אמן.

(מוצ"ש"מ מברכין ניסן שנת תשנ"א - עם תום מלחמת המפרץ בארץ הקודש)